

ROMUALDAS DULSKIS

Vytauto Didžiojo universitetas

KRIKŠČIONIŠKOSIOS SIRIJOS MISTIKA: *SHAFYUT LEBBA* IR VIDINĖ *QURBANA*

Syriac Christian Mysticism: *Shafyut Lebba*
and the Inner *Qurbana*

SUMMARY

The spiritual writers of Christian Syria emphasised the necessity of a radical purification of the heart. Purity of the heart is necessary for the so-termed “pure prayer” which Eastern Christianity considers an important aspiration for a Christian life. Syriac authors used the *shafyut lebba* concept to describe the complete clarification of the heart. The mysterious *Qurbana* – an internal transformation – must occur in the heart of every person. *Qurbana* – this is a concept used by Syriac writers with multiple meanings to express the mystery of the Eucharist. The transubstantiation of bread and wine at the time of the Eucharistic celebration is the symbol of the analogical process in a person’s heart. Syriac teachers compare the Christian prayer with the sacrifices of the Old Testament: when the sacrifices pleased God, God would send fire from heaven to burn them up as a sign of acceptance. God would accept sacrifices due to the purity of a person’s heart not because of the sacrifice itself. It is the same with prayer: when it comes from a pure heart, God accepts it and sends the fire of the Holy Spirit, which transforms the believer and fills him/her with the spirit of holiness. The clarified heart and the pure prayer rising from it have an epiphanic effect – the *presence of God* is manifested. Nevertheless, a full-fledged, personal manifestation of God is only possible if the believer has achieved an absolutely “pure prayer”.

SANTRAUKA

Sirų krikščionių dvasiniai rašytojai pabrėžė radikalaus širdies apvalymo būtinybę. Širdies tyrumas reikalingas vadinamajai „tyrajai maldai“, kuri Rytų krikščionybėje yra laikoma svarbiu krikščioniškojo gyvenimo siekiniu. Apibūdinti visišką širdies nuskaidrėjimą sirų autoriai pasitelkė *shafyut lebba* sąvoką. Kiekvieno žmogaus širdyje turi įvykti slėpiningoji *Qurbana* – vidinis pasikeitimas. *Qurbana* – daugiareikšmė

RAKTAŽODŽIAI: Sirija, mistika, krikščionybė, *Qurbana*, Efremaš Siras.

KEY WORDS: Syria, mysticism, Christianity, *Qurbana*, Ephrem the Syrian.

sąvoka sirų vartojama Eucharistijos slėpiniui išreikšti. Eucharistijos šventimo metu įvykstanti duonos ir vyno esmėkaita yra analogiško proceso žmogaus širdyje simbolis. Krikščioniškąją maldą sirų mokytojai gretina su Senojo Testamento aukomis: kai Dievui patikdavusios aukos, kaip aukų priėmimo ženklą, jis siųsdavo ugnį jas sudeginti. Aukas Dievas priimdavo dėl žmonių širdies tyrumo, o ne dėl pačių aukų. Taip ir malda: kai ji kyla iš tyros širdies, Dievas priima ją ir siunčia Šventosios Dvasios ugnį, kuri perkeičia tikintįjį ir pripildo jį šventumo dvasios. Nuskaidrėjusi širdis ir iš jos kylanti tyra malda turi epifaninį efektą – apreiškia *Dievo čia buvimą*. Tačiau visavertis asmeninis Dievo apsišreikšimas įmanomas tik jei tikintysis pasiekia visiškai „tyrą maldą“.

ĮVADAS

Krikščioniškoji Sirija Bažnyčios Tėvų laikais subrandino ne vieną iškilų dvasingumo mokytoją. Lingvistiniu požiūriu ypač artimi aramėjų kalbai sirų rašytojai kartu jautėsi esą artimi Jėzaus gyventai aplinkai ir Jo tautai. Pirmaisiais amžiais Sirijos krikščionybė ir jos širdis – Antiochijos Bažnyčia – pasirodė kaip labai stipri ir gyvybinga krikščionių bendruomenė. Ugningo misijos užmojo vedama ji nešė Evangelijos žinią į gretimus Rytų kraštus ir net pasiekė Indiją, kurioje pirmieji krikščionys randami nuo apaštalo Tomo laikų. Siriškoji krikščionybė išplito visame areale nuo Antiochijos ligi Indijos, o Antiochijos Bažnyčia globojo, stiprino bei ugdė jauną šios didžiulės teritorijos krikščionių bendruomenę. Tam Antiochijos Bažnyčia turėjo pakankamai

dvasinių ir intelektinių jėgų, brendusių vietinėse Sirijos ir Persijos krikščionių bendruomenėse ir vienuolynuose.

Sirijos krikščionybė dažnai nepelnytai lieka Rytų krikščionybės šešėlyje, nes paprastai sirų autoriai tiesiog laikomi rytiečiais, neteikiant jiems ypatingo dėmesio ir neatskiriant jų nuo krikščioniškųjų Rytų visumos. Vis dėlto sirų rašytojai verti atskiro dėmesingo žvilgio, nes jų dvasiniai ieškojimai ir teologinės išvalgos savitai praturtino visą Visuotinę Bažnyčią.

Šis straipsnis skirtas Bažnyčios Tėvų laikmečio krikščioniškos Sirijos dvasingumo ir mistinės patirties refleksijai. Darbo tikslas – atskleisti mistinio mokymo aspektus, aptariančius tyraširdystės reikšmę etiniam ir mistiniam krikščionio brendimo procesui.

1. ŠIRDIS SIRIJOS KRIKŠČIONYBĖJE

Širdis, kurią turi omenyje Rytų krikščionybės dvasiniai mokytojai, yra *vidinė širdis*. Šv. Paulius kalba apie „vidinį žmogų“ (Rom 7, 22). Šis vidinis žmogus turi ir vidinę širdį, kurią perkeisti turi galią dieviškasis Chirurgas – Šventoji Dvasia. Anot pranašo Ezechielio, Dievas savo malonės galia transformuoja vidines Jam atsidavusių žmonių nuostatas: „Duosiu

jums naują širdį ir atnaujinsiu jus nauja dvasia. Išimsiu iš jūsų akmeninę širdį ir duosiu jums jautrią širdį.“ (Ez 36, 26).

Vidinė širdis yra tikroji mūsų būties gelmė, kur susitinkame Dievą. Ji neturi tam tikros fizinės vietos. Ši širdis nėra tapati mūsų fizinei širdžiai ir jos vieta neatitinka fizinės širdies vietos mūsų kūne. Rytų krikščionybės dvasiniai mo-

kytojai nelaiko jos vien emocijų buveine. Platonas, neoplatonizmas ir jo įtakoje subrendę krikščionių autoriai nesureikšmino širdies. Pseudo-Dionyzas Areopagita kalbėjo ne apie širdį, bet apie *nous*, t. y. protą, intelektą, pažinimo galią.

Rytų krikščionių, tarp jų ir sirų krikščionių, požiūriu širdis – tai viso žmogaus centras, galėtume sakyti, *žmogaus šerdis*. Ji yra buveinė:

- sąmoningų ir nesąmoningų, pozityvių ir negatyvių minčių,
- protavimo ir racionalių svarstymų,
- valios apsisprendimų,
- troškimų ir gyvenimo siekių,
- praeities prisiminimų,
- emocijų.

Rytiečių požiūriu, širdis mato, klausosi, mąsto. Esama širdies durų, širdies kambario, širdies dirvos. Anot Biblijos, žmogus širdimi kalbasi su Dievu: „Eikš, – sako man širdis, – jo veido ieškok!“ (Ps 27, 8). Pagal vieną populiariausių maldos apibrėžimų, kildinamų iš Evagro Pontiečio, malda yra pokalbis su

Dievu. Tikslus jo raštuose randamas maldos apibūdinimas kiek konkretesnis: „Malda yra besitęsiantis nuoširdus žmogaus bendravimas su Dievu“¹. Todėl galime tvirtinti, kad širdies malda, apie kurią kalba Rytų krikščionybės mokytojai, yra ne kas kita kaip gilus besitęsiantis, žmogaus esmės, *jo šerdis*, bendravimas su Dievu. Šiame kontekste netenka pagrindo kai kurių vėlesniųjų hesychastų maldos praktika, mokanti kaip reikia „nuvesti protą į širdį“, nes ši praktika yra nutolusi nuo įprastos rytietiškosios / biblinės širdies sampratos ir pagimdyta vėliau išplitusio proto ir širdies (intelektu ir jausmų) dualizmo.

Bažnyčios Tėvų laikmečio sirų krikščionių dvasiniai mokytojai kalbėdami apie širdį dažniausiai vartojo tris įvaizdžius:

1. širdis kaip veidrodis (tyraširdystės tema),
2. širdis kaip altorius / aukuras (vidinės maldos tema),
3. širdis kaip vestuvių kambarys (tvarios žmogaus vienybės su Dievu tema)².

2. TYRAŠIRDYSTĖ IR SHAFYUT LEBBA

Pasak sirų krikščionių dvasinių mokytojų, žmogus yra pašauktas visiškai nuskaidrinti savo širdį. Žymiausias sirų mistikas, Izaokas Ninevietis (*arba* Izaokas Siras, apie 700)³ pabrėžia radikalaus širdies apvalymo būtinybę. Širdies tyrumas reikalingas vadinamajai „tyrajai maldai“, kuri yra Rytų krikščionybės dvasinių mokytojų nurodomas krikščioniškojo gyvenimo siekinys.

Kalno pamokslo palaiminimo žodžiams „Palaiminti tyraširdžiai: jie regės Dievą“ (Mt 5, 8) Izaokas Ninevietis suteikia ypatingą, gelminę reikšmę. Visa

apimančios tyraširdystės meldė jau psalmininkas: „Sukurk man tyrą širdį, Dieve“ (Ps 51, 12). Pasiiekti brandžią tyraširdystę, pasak Izaoko Nineviečio, tai nevienadienė užduotis: „Jei nori pasiekti pergale, patirk savo gyvenimu Kristaus kentėjimus; taip tu tapsi išrinktas džiaugtis Jo šlove. Nes jei mes su Juo kenčiame, su Juo būsim ir pašlovinti. Jei kūnas dėl Jo nekenčia, dvasia negali būti su Juo pašlovinta. Palaimintas esi, jei kenti dėl teisybės. [...] Kelias į Dievą – tai kasdienis kryžius. Kryžius – tai vartai į [dieviškuosius] slėpinius.“⁴ Visavertė tyrašir-

dystė, anot Izaoko Nineviečio, gali būti pasiekta tik iškenčiant „didį prislėgimą“, kuris apima ir laisvai pasirinktą asketišką gyvenimo būdą, ir kantrų kasdienių išbandymų priėmimą. Sunkumus turime išgyventi romiai ir neleisti jiems sukelti mumyse pyktį, frustraciją ar nusiminimą. Nuodėmės sudarkytą Dievo paveikslą žmoguje sirų krikščionių dvasiniai mokytojai palygina su riebaluotais indais. Tokius indus išplauti nepakanka šalto vandens, bet reikia karšto: apsivalyti nuo nuodėmių žmogus nepajėgia vien savo jėgomis, jam reikia Šventosios Dvasios ugnies⁵.

Širdies tyrumas yra būtinas maldos praktikos pagrindas. Sahdona (VII a.), Mahozės vyskupas⁶, pabrėžia, kad mūsų maldos, kaip ir biblinės aukos, turi būti be kliaudos. Priešingu atveju jos nepriimamos, panašiai kaip Kaino auka. Mar Mattai vyskupas Aphrahatas (270–345), pramintas *Persų išminčiumi*⁷, plėtodamas tą pačią temą pateikia pavyzdį: jei po ilgos alinančios kelionės jūs paprašytumėte draugo, kad jis duotų jums vandens ir duonos, o jis atsakytų turįs pirma pasimelsti, o po to pasirinktą jus, ir tarkime, jūs numirtumėte nuo išsekimo, kol jis baigtų savo maldas. Ko būtų verta tokia jo malda? Tad jautrumas kitam žmogui sirų autoriams yra sudedamoji tyraširdystės dalis. Aphrahatas įsitikinęs, kad tyraširdystė būtina tiek kontempliatyviesiems, tiek pasirinkusiems veiklų gyvenimo būdą.

Kita sirų krikščionių dvasinių mokytojų vartojama sąvoka širdies būklei nusakyti – *Shafyut lebba*. Ji verčiama kaip širdies skaidrumas, nuoširdumas, tyrumas, visiškas atvirumas Dievui ir visišką Juo pasitikėjimas. Sirų Evangelijos

vertime Jėzaus palyginime apie sėjėją nukritusi į gerą žemę sėkla – tai tie klausytojai, kurie išsaugo išgirstą žodį „skaidrioje širdyje“⁸. Biblijos vertime į aramėjų kalbą, Targume, kuriuo paprastai rėmėsi sirų rašytojai⁹, Pradžios knygos pasakojime apie Abraomo auką, kur sakoma, kad Abraomas ir Izaokas „drauge ėjo“ (Pr 22, 8), vietoje žodžio „drauge“ sakoma „su skaidria širdimi“. Taip vertėjas siekė išryškinti tėvo ir sūnaus skaidriaširdį paprastumą¹⁰.

Izaokas Ninevietis širdį palygina su medžio šaknimis: kaip šaknys maitina visą medžio kamieną ir šakas, taip žmogaus širdis – bet kokią išorinę veiklą. Kai širdis nuskaidrėjusi, ji tinkamai funkcionuoja, ir tokio asmens veikla neša gausių vaisių. Širdies skaidrumas ar tyrumas nėra tik sąlyga „tyrajai maldai“. Nuskaidrėjusios širdies būseną, reiškianti visišką atvirumą Dievui, maksimaliai priartina asmenį prie Dievo¹¹. Jau pati ši artuma atstoja ar net viršija maldą, nes, pašalinusi žmogaus ir Dievo bendrystės kliūtis, suvienija žmogų su Dievu. Net ir tuomet, kai nekalba jokių maldų nei balsu, nei mintyse, toks asmuo savo tylą garbina Dievą, nes ši tylą yra sklidina Dievo artumos ir Šventosios Dvasios buvimo.

Tad nuskaidrindamas savo vidaus pasaulį asmuo vis labiau realizuoja krikščioniškąjį savo pašaukimą. Dievo artuma yra gretinama su dieviškojo gyvenimo pilnatve. Aphrahatas šią pilnatvę, kuri yra viso žmogaus gyvenimo tikslas, vadina tapimu Dievo šventove: „aukštybių Karalius įžengs ir apsigyvens jame, pakylės jo protą į aukštybes ir jo mąstymą – iki [dangaus] šventyklos, apreikšdamas jam visokeriopus [dieviškus] turtus“¹².

Efremas Siras (apie 306–373)¹³ nurodo septynias priemones, kurios turi padėti žengti krikščioniškųjų dorybių keliu ir pasiekti širdies nuskaidrėjimą. Nors šias priemones jis skiria savo broliams vienuoliams, jos turi universalią reikšmę ir gali būti sėkmingai pritaikytos kiekvieno žmogaus gyvenime: tyla, pasninkas, maldos budėjimas, psalmodija, vidinė malda, dvasinių tekstų skaitymas, nuolankus pamokymų priėmimas¹⁴.

Tam, kad pasiektume tobulą vidinį nuskaidrėjimą, Izaokas Ninevietis drašina gyventi labai kryptingai: „Šis gyvenimas duotas tau atgailai, tad neiššvaistyk jo kitiems dalykams“¹⁵. Atgaila, regis, jis laiko ne tiek atgailavimą už kokias nors praeities kaltes, kiek nuolatinę pastangą vaduotis iš bet kokio netobulumo ir siekti visa apimančios tyraširdystės. Kadangi tobulumui nėra ribų, tai ir atgailai nėra ribų. Pasak Izaoko Nineviečio, „Perlų ieškotojas nuogas neria į jūrą, kad surastų perlą; o išmintingas vienuolis pasiryžęs nuogas eiti per dykvietes, kad surastų Perlą – Jėzų Kristų“¹⁶. Atgailą sirų krikščionių dvasiniai mokytojai laiko antruoju gimimu, nuolatinio dvasinio atsinaujinimo, visokeriopos pažangos sąlyga.

Šia prasme gali būti suprastas ir Efremo Siro pasakojimas apie Tabenisų vienuolyno vienuolę, kuri buvo prisiemusi ypatingą atgailos kelią. Efremas Siras čia sugretina atsiskyrėlio Piteroumo¹⁷ asketinio gyvenimo pastangas su vienuolyne paniekos ir persekiojimo gyvenimą sąmoningai pasirinkusios vienuolės dorybingumu. Pastarosios širdies skaidrumas ir atvirumas Dievui nepalyginamai didesnis.

Efremo Siro pasakojimas apie „kvaišelę“

Aukštutiniame Egipte Tabenisų (Tabennis) vienuolyne gyveno vienuolė¹⁸, kuri kitų seserų buvo laikoma nevykėle ir kvaišele, kone silpnaprote. Seserys taip jos nevertino, kad net neleido jai kartu valgyti. Ji turėjo dirbti prasčiausius darbus virtuvėje, apsiriusi galvą paprasta skepeta, nes jai nebuvo leista nešioti kapišono, kaip visoms vienuolėms. Iš keturių šimtų vienuolyne gyvenusių vienuolių nė viena nebuvo mačiusi, kad „kvaišelė“ kada nors būtų sėdėjusi prie stalo ir valgiusi: ji tenkindavosi duonos trupiniais ir maisto likučiais plaunamuose induose. Retkarčiais seserys juokais ją kuo nors ištepliodavo, o jei joms atrodydavo, kad ji ką nors gerai padarė, apkumščiuodavo. Vis dėlto „kvaišelė“ niekada nė vienos sesers neužgavo, nepykdamo ir nemurmėdamo.

Netoli nuo tos vietos gyveno šventumu garsėjantis atsiskyrėlis Piteroumas. Kartą jam pasirodė Viešpaties angelas ir tarė: „Tu čia buvoji ir laikai save pamaldžiu atsiskyrėliu. Jei nori, aš tau parodysiu pamaldesnę už tave. Nueik į netoliese esantį moterų vienuolyną ir rasi ten tokią, ryšingą ant galvos skepetą. Ji pranoksta tave, nes kovoja sunkią kovą, tačiau širdimi niekada neatsitolino nuo Dievo. O tu čia sėdėdamas mintimis vaikštai po miestus, tarsi niekada iš jų ir nebūtum išėjęs.“

Piteroumas nuėjo į minėtąjį vienuolyną. Kadangi jis buvo visų gerbiamas dėl nepriekaištingo savo gyvenimo būdo, vienuolės jį pagarbiai priėmė. Piteroumas išsakė norą pamatyti visas seseris. Visoms, išskyrus „kvaišelę“, susirinkus, atsiskyrėlis tarė: „Pakvieskite visas, nes kažkurios dar trūksta.“ Tuomet seserys jam sako: „Dar turime vienuolyno virtuvėje dirbančią kvaišelę – silpnaprote.“ Piteroumas

paliepė: „Atveskite ją ir leiskite pamatyti.“ Vienuolės nuėjusios pašaukė ją, tačiau ši, matyt, nujausdama, koks reikalas, neatsiliepė ir neišėjo. Tada seserys ėmė ir jėga ją atveddino, sakydamos: „Šventasis Piteroumas nori tave pamatyti.“ Pamatęs „kvaišėlę“ ir skepetą ant jos galvos, Piteroumas parpuolė prie jos kojų, garsiai tardamas: „Palaimink mane, motina.“ Bet ji irgi parpuolė ant kelių ir sako: „Tu mane palaimink, mano pone ir tėve.“ Visos seserys nustėro iš nuostabos ir ėmė sakyti: „Nesileisk įžeidinėjamas, tėve, nes ji kvaišėlė.“ Atsiskyrėlis atkirto vienuolėms: „Jūs –

kvaišos. O ji ir jums, ir man – motina. Norėčiau būti prilygintas jai Paskutiniojo teismo dieną.“ Tai išgirdusios visos seserys parpuolė ant kelių priešais „kvaišėlę“ ir pradėjo išsipazinti, kuo kiekviena buvo ją užgavusi: viena, kad apliedavo ją pamazgomis; kita, kad kumščiuodavo ir t. t. Visos prisipažino, kaip ją užgauliojo. Piteroumas pasimeldė už vienuolės ir grįžo namo. O „kvaišėlė“ negalėdama apsikęsti jai visai reiškiamos pagarbos ir atsiprašinėjimų, po keleto dienų apleido vienuolyną. Ir niekas nežino, kur ji išėjo, kur pasislėpė ir kaip baigė savo šventą gyvenimą¹⁹.

3. QURBANA: PERKEITIMO SIEKINYS IR TIKROVĖ

Sirų krikščionių dvasinių mokytojų doktrinose vidinė malda glaudžiai susijusi su Dievo atsiminimu, nuolatine Dievo akivaizda. Pabrėžiama ne kokios nors vidinė veikla, maldos žodžių tarimas ar pan., o veikiau vidinis budrumas, t. y. mylintis atidumas Dievui. Vis dėlto sirų dvasiniai mokytojai siūlė įvairias trumpų maldų formules, pvz., „Abba“, „Mano Dieve, suteik man išminties ir stiprybės“. Tačiau jie nekalbėjo apie vadinajamąją Jėzaus maldą, kurią pirmisiais krikščionybės amžiais pirmiausia ėmė praktikuoti egiptiečių koptų vienuoliai ir kuri vėliau plačiai paplito krikščioniškuose Rytuose. Sirų mokytojams atrodė svarbiausia, kad Dievui būtų leidžiama būti žmogaus širdyje ir būtų leidžiama joje veikti. Nuolatinis Dievo atminimas, anot Jono Vienišiaus (V a.)²⁰, padeda tikinčiajam pasiekti, kad kartojami maldos žodžiai neliktų tik žodžiais, bet „įsikūnytų“, t. y. taptų jo gyvenimo tikrove²¹.

Aptardami asmeninės maldos pobūdį sirų krikščionių dvasiniai mokytojai

vartoja vidinio maldos kambarėlio įvaizdį. Tai kambarėlis, esantis ne kokioje nors išorinėje vietoje, bet žmogaus viduje, jo širdyje. Aphrahatas²² komentuodamas Išganytojo žodžius „Kai tu panorėsi melstis, eik į savo kambarėlį ir užsiraikięs melskis savo Tėvui, esančiam slaptoje“ (Mt 6, 6), sako: „kas gi yra durys, kurias Jis liepia uždaryti, jei ne tavo burna?“ Kambarėlio durų uždarymas pabrėžia maldai tinkamų išorinių sąlygų ir vidinio susikaupimo būtinumą. Širdies kambarėlis yra tikroji maldos vieta, nes jo nereikia ieškoti kur nors šalia savęs. Šis kambarėlis turi būti stropiai išvalytas ir tapti Dievo šventykla.

Izaokas Ninevietis ragina maldoje būti didžiadvasiškais: „Jei kas paprašytų karaliaus truputėlio purvo, tai ne tik parodytų didelį nesupratimą ir užsitrauktų gėdą, bet taip pat tokiu niekingu prašymu įžeistų karalių. Taip elgiasi tas, kas maldose prašo ko nors žemiško. Angelai ir arkangelai – šie Dangaus Karaliaus didikai – žvelgia į tave tavo maldos me-

tu, stebėdami, ko tu prašai iš jų Valdovo: jie stebisi ir džiūgauja, kai mato, kad su-tvertasis iš žemės, pamiršęs savo kūną, meldžia dangiškųjų dalykų; ir priešingai, jie nuliūsta dėl to, kuris užmiršęs dieviškus dalykus, meldžia savo purvo“²³. Didžiadvasiška malda, kurioje prašoma kilnių dalykų, besimeldžiančiame pamažu sukuria naują kokybę, subrandina jį kaip Dievo žmogų ir Dievas tokiaime asmenyje tampa regimas aplinkiniams.

Sekdami psalmininku, kuris savo maldą lygina su aukojamais Dievo garbei smilkalais ir vakarine auka: „Priimk mano maldą kaip smilkalų atnašos dūmus ir mano iškeltas rankas kaip vakarinę auką“ (Ps 141, 2), sirų krikščionių dvasiniai mokytojai tikinčiųjų maldas gretina su Senojo Testamento aukomis. Jie tvirtina, kad Dievui patiko Senojo Testamento aukos ne dėl pačių aukų, bet dėl aukojančiųjų širdies tyrumo ir kilnios intencijos. Dievas žvelgia į mūsų maldas kaip aukas, kurios turi kilti iš deramo vidinio nusiteikimo. Aphrahatas pabrėžia, kad Abelio auką Dievas priėmė dėl jo kilnaus nusiteikimo. Ypatingą dėmesį sirų autoriai atkreipė į ugnies nužengimą ant aukų. Biblija pasakoja, kad kartais Dievas duodavo regimą ženklą, jog yra patenkintas aukomis: ugnis iš dangaus nužengdavusi ant aukų ir jas sudegindavusi. Pvz.:

- Pranašo Elijo auka, kovojant su Baalo pranašais, kai „nužengė VIEŠPATIES ugnis ir sudegino deginamąją auką, malkas, akmenis ir žemes“ (1 Kar 18, 38).
- Dovydo auka: „Ten Dovydas pastatė VIEŠPAČIUI aukurą ir atnašavo deginamąsias aukas ir bendravimo

atnašas. Jis šaukėsi VIEŠPATIES, o šis atsakė ugnimi iš dangaus ant deginamosios aukos aukuro“ (1 Kron 21, 26).

- Saliamono auka: „Saliamonui pabai-gus malda, ugnis nužengė iš dangaus ir sudegino deginamąją atnašą ir aukas“ (2 Kr 7, 1).

Apaštalo Pauliaus požiūris į žmogaus kūną kaip į šventovę (žr. 1 Kor 6, 19) skatino sirų mokytojus plėtoti šią išvalgą ir tvirtinti, kad kūno šventovės altorius yra širdis. Žmogaus širdis yra drauge ir aukuras, ir auka²⁴. Sirų krikščionių dvasinių mokytojų požiūriu, vienintelė tikrai verta žmogaus auka Dievui – jo paties širdis, t. y. jis pats. Asmuo, aukojantis Dievui tyra, skaidrią ir sugrudusią savo širdį (t. y. visą save), tikrai susilauks Dievo atsako, nes psalmininkas užtikrina, kad Dievas nenusigręš nuo tokios aukos: „Tikra auka Dievui yra sugrudusi dvasia, – tu, Dieve, nepaniekinsi širdies, sugrudusios ir atgailaujančios“ (Ps 51, 19).

Kai žmogus meldžiasi, aukodamas Dievui visą save, Dievas negali nepriimti tokios maldos, Jis ją priima panašiai kaip Senojo Testamento aukas ir siunčia Šventosios Dvasios ugnį, kuri turi dvejopą poveikį. Dieviškoji ugnis sudegina maldininko nuodėmes bei ydas, o kita vertus, jį praturtina – pripildo šventumo dvasios. Dėl naikinančio Šventosios Dvasios ugnies aspekto būtina siekti tyraširdystės, kai artinamasi prie šventųjų slėpinių / sakramentų, nes priešingu atveju dieviškoji ugnis gali sukelti destruktivias pasekmes.

Tačiau jei širdies auka yra tyra, tuomet nužengusi dieviškoji ugnis lemia žymius pozityvius padarinius. Ugnis

sudegina, t. y. priima, mūsu maldos aukā ir pakylēja ją drauge su mūsu protu ģ dvasinġ dangu, kur mes pamatome Dievā – Jis mums asmeniškai apsireiškia, papildydams mus džiugesio, palaimos, dieviškujų dalykų pažinimo. Tokiu būdu mes patys tampame gyva, šventa ir priimtina auka Dievui. Tai tarsi *vidinė Eucharistijos liturgija*, vykstanti žmogaus sieloje. Kaip Kristaus Sužadėtinė Bažnyčia aukoja duoną ir vyną, taip Kristaus Sužadėtinė žmogaus siela aukoja savo malda. Šis aukojimas vyksta ant širdies aukuro, ir kadangi čia nėra kunigo, kuris kalbėtų esmėkaitos malda, pats Dievas siuncia perkeičiančią savo Dvasios malonę. Dievo veikimas neišvengiamai turi perkeičiantį poveikį besimeldžiančiojo asmenybei. Vis dėlto perkeitimo intensyvumas ir apimtis gali būti labai įvairi. Dažniausiai perkeitimas vyksta nejučiom, pamažu apimdamas visą asmens gyvenimą; tik retais atvejais jis gali būti staigus.

Efremas Siras kiekvieną Eucharistijos liturgiją, kuri sirų tradicijoje ligi šių dienų vadinama turtingu daugiaprasmiu žodžiu *Qurbana*²⁵, laikė būsimosios dangiškosios vestuvių puotos šventimu. Maldingos tikinčiojo mintys ir jausmai Efremui simbolizavo mistiškosios vestuvių puotos svečius. Komuniją priimančiojo kūnas jam reiškė vestuvių kambarį, o siela – Kristaus sužadėtinę. Sirų krikščionių dvasiniai mokytojai ypač mėgo Evangelijos palyginimą apie dešimtį mergaičių. Tačiau palyginimo žodžius apie išmintingųjų mergaičių įžengimą į vestuvių menę jie interpretuodavo kaip jų įžengimą ne į puotos menę, o į vestuvių kambarį, t. y. visas mergaites jie laikė Kristaus nuotakomis. Taip sirų dvasiniai

mokytojai skatino požiūrį, kad kiekvieno žmogaus siela yra Kristaus sužadėtinė. Žmogus yra pašauktas ne iš šalies stebėti (kad ir labai iš arti) Dievo meilę, bet joje dalyvauti. Visi šv. *Qurbana* dalyviai yra pakviesti per Komuniją išgyventi giliausią susivienijimą su Kristumi, o kasdieniame gyvenime šį trumpalaikį eucharistinį susivienijimą paversti nuolatine žmogaus ir Dievo vienybės tikrove.

Tad tyrosios maldos galia pasiekiamas asmens perkeitimas prilyginamas Eucharistijos esmėkaitos slėpiniui. Šventoji Dvasia nužengia ant tyraja malda besimeldžiančiojo pridengdama jį savo šešėliu (plg. Lk 1, 35). Sirų dvasiniai mokytojai išryškino vienas kitą papildančius Eucharistijos ir Marijos vaidmenis žmogaus pašaukimo plėtotei. Marija žymi Dievo ir žmogaus susitikimą, kai Dievas nužengia pas žmogų; Eucharistija yra Dievo ir žmogaus susitikimas, kai žmogus pakyla ligi Dievo per pašventinimą ir sudievinimą. Sakramentai, ypač krikštas, gimdo krikščionis, kaip Marija Kristų. Efremas Siras netgi sugretina Marijos iščių vandenį su Jordano vandenimis, per kuriuos Kristus atveria išganymo kelią²⁶.

Šventoji Dvasia Mišių konsekracijos metu nužengia ant atnašų panašiai kaip apreiškimo Marijai metu ant jos. Kaip Marija pradėjo ir pagimdė Dievo Sūnų, taip priimantysis Komuniją priima Dievo Žodį į savo širdį tarsi į iščias. Krikščionis turi panašiai kaip Marija „pradėti Kristų“ ir taip tapti tikrąja Dievo šventove. Iš šio žmogaus ir Dievo susivienijimo kylančiais tikėjimo darbais Kristus apsireiškia pasauliui.

Sirų krikščionių dvasiniai mokytojai įspėja, kad būtų lemtinga klaida, jei manytume galį pasitenkinti vien savo vidi-

niu širdies aukuru. Visaverčiam dvasiniam gyvenimui būtina dalyvauti regimosios Bažnyčios liturgijoje, artintis prie jos altoriaus ir priimti sakramentus, nes tik tokiu būdu mūsų širdies aukuras gali deramai funkcionuoti, tapti Dievui patinkančių aukų ir Jo šlovinimo vieta. Be to, dalyvavimas regimosios Bažnyčios liturgijoje yra sąlyga, kad galėtume pa-

tirti dangaus šventovės, jos altoriaus, jos šviesos, jos kunigų ir jos šventųjų apsi-
reiškimą. „Qurbana – tai Viešpaties gailingumo epifanija“²⁷, kurios dalyviai atsigaišina Dievo artuma susivienydami su Juo, kai priima Jo kūną ir kraują. Ugdydami savyje nuolatinę vienybę su Dievu, jie patys tampa paguodžiančia ir įkvepiančia epifanija pasauliui.

4. ASMENINĖ EPIFANIJA – DIEVO APSIREIŠKIMAS ŽMOGAUS GYVENIME

Sirų krikščionių dvasiniai mokytojai gerai suprato žmogaus prigimties ydingumą ir trapumą²⁸, tačiau kita vertus, pabrėžė aukštas krikščioniškojo pašaukimo galimybes. Žmogui skirta degti visa pikta širdyje sunaikinančia Dievo meilės ugnimi. Ši ugnis drauge yra šviesa aplinkiniams, ir taip išsipildo Jėzaus žodžiai: „Jūs pasaulio šviesa“ (Mt 5, 14). Asmuo tik tada visavertiškai realizuoja šiuos Kristaus žodžius, kai leidžia savo širdyje apsigyventi ir nekliudomai veikti Šventajai Dvasiai.

Kaip žinia, senovėje manyta, kad geras regėjimas priklauso nuo akyse „esančios“ šviesos. Kuo daugiau šviesos akyse, tuo geresnė rega. Moralinės žmogaus kaltės, anot sirų mokytojų, sumažina šviesą širdies akyse ir žmogus nebegali aiškiai matyti. Priešingai, Kristaus pažinimas ir nuskaidrėjusi širdis teikia širdies akims šviesos ir įgalina matyti pasaulį tokį, koks jis yra.

Nuskaidrėjusi širdis atveria galimybę Dievui apsireikšti žmonėms. Etiška gyvensena nuskaidrina širdies akis ir todėl įgalina „pamatyti“ Dievą, t. y. toks asmuo įgyja ypatingą Dievo pažinimą. Dėl išti-

kimo Dievo įsakymų laikymosi žmogaus širdyje gimsta autentiška meilė, kuri visa susitelkia į Dievą ir tarsi dvasinis raktas atrakina vidines širdies duris, už kurių randamas Kristus. „Meilė – tai Dangaus karalystė, nes Viešpats savo mokiniams davė slėpinąją pažadą, sakydamas, kad jie Jo karalystėje valgys: ‚Mano karalystėje jūs valgysite ir gersite už mano stalo‘ (Lk 22, 30). Ką gi jie turėtų valgyti ir gerti, jei ne meilę? Kai mes pasiekiamo meilę, pasiekiamo Dievą; tuomet mūsų kelionė baigta“²⁹.

Šventosios Dvasios veikimas širdyje pažadina ugingą meilę Dievui, o drauge ir tikrą nusižeminimą. Asmuo nebeskirto žmonių į gerus ir blogus, teisius ir nusidėjėlius, bet visus priima su atjauta ir už visus siunčia Dievui maldas. Ši nuostata yra maksimaliai artima Kristaus nuostatai, todėl ji, įgyvendinta žmogaus gyvenime, apreiškia pasauliui Dievą. Sirų krikščionių dvasiniai mokytojai mano, kad Dievo meile degančios širdies atjauta apima visus žmones, visus gyvūnus, visą kūriniją, netgi demonus.

Krikščioniškojo pašaukimo raidai ir epifaniniam jo aspektui aptarti sirų au-

toriai taip pat pasitelkia biblinį veidrodžio įvaizdį (plg. 1 Kor 13, 12; Jok 1, 23). Šis įvaizdis vartojamas dviem požiūriais: šventieji tekstai kaip veidrodis ir vidinis širdies veidrodis.

Visų pirma, šventieji tekstai prilyginami veidrodžiui, į kurį žvelgia širdies akys. Jei vidinės akys pilnos šviesos, jos mato ten atsispindinčią Tiesą. Tačiau jei vidinis žvilgsnis užterštas nuodėmės, tuomet viskas iškreiptai atsispindi vidiniame užterštame širdies veidrodyje. Jei vidinis veidrodis vis labiau užteršiamas ir nenuvalomas, jis visiškai praranda gebėjimą atsispindėti ir asmuo panyra į dvasinę tamsą. Kitas veidrodžio įvaizdis – tai vidinis širdies veidrodis, kuris reišia tikrąjį žmogaus „aš“ ir kuriame gyvena per krikštą gauta įsūnystės Dvasia. Kuo širdies veidrodis geriau nupoliruotas (kaip žinome, anais laikais veidrodžiai būdavo pagaminti ne iš stiklo, o iš bronzos ar kitokio metalo, ir kad gerai atspindėtų, turėjo būti labai rūpestingai nušlifuoti), tuo ryškiau jame atsispindi Dievo paveikslas, pagal kurį žmogus yra sukurtas. Kadangi nuodėmė aptemdė šį Dievo paveikslą, jis nebegali deramai atsispindėti Kūrėjo. Sirų dvasiniai mokytojai ragino dažnai šlifuoti vidinį savo veidrodį. Jei veidrodis visiškai švarus, jis spindi ryškia Šventosios Dvasios šviesa, daug kartų pranoks-

tančia saulės šviesa. Tuomet žmogaus protas įsisąmonina dieviškuosius slėpinius, regi dangiškojo pasaulio šviesą ir suvokia dangaus šventųjų palaimą: „Tavo šviesoje matome šviesą“ (Ps 36, 10).

Nušlifuojame vidiniame širdies veidrodyje Neregimasis Dievas tampa regimu. Širdies gelmėje suspindi Trejybinio Dievo šviesa ir asmuo suvokia, kad jo Dievas tikrai yra Gyvasis Dievas. Tokiu būdu susivienydamas su Dievu asmuo tampa „dievu“, t. y. įgyja dieviškųjų savybių, panašėja į Dievą. Tai pavyksta nedaugeliui, nes tik nedaugelis ryžtasi gyventi maksimaliai kryptingą gyvenimą, tik nedaugelis pajėgia tobulai nuvalyti vidinį širdies veidrodį.

Nuskaidrėjusi širdis ir iš jos kylanti tyra malda turi epifaninį efektą – apreiškia *Dievo čia buvimą*. Tyra malda įgalina Kristų apsireikšti besimeldžiančiojo *širdžiai* ir jo *širdyje*. Asmeninis Dievo apsireikšimas perkeičia asmenį taip, kad Dievas jame tampa „matomas“ pasauliui. Šis apsireikšimas paprastai tęsiasi ilgesnį laiką (galbūt ir visą žmogaus gyvenimą), įgydamas vis didesnę intensyvumą. Visiškas Dievo apsireikšimas įmanomas tik, jei tikintysis pasiekia visiškai „tyrą“ malda. Daugelis nėra tokie nuoseklūs ir ryžtingi savo dvasinėse aspiracijose, todėl tenkinasi daliniu Dievo apsireikšimu.

IŠVADOS

Tyraširdystė sirų krikščionių dvasinių mokytojų sampratoje atsiskleidžia kaip ypatinga evangelinė dorybė, absoliučiai būtina autentiškai dvasinei asmens pažangai. Visavertiškai ji įgyjama tik išvermingai ir kantriai sutelkus visas

jėgas šiam tikslui. Tai nėra pirmykštis vaikiškas ar jaunatviškas nekaltumas, bet sąmoningai subrandintas krikščioniškojo gyvenimo pastangų vaisius. Tyraširdystė apima ne tik lytiškumo sritį, bet visas žmogaus gyvenimo sferas. Ji

nėra savitikslių, bet atveria kelią vidiniam tikinčiojo perkeitimui ir dvasiniam praturtinimui.

Qurbana simbolizuoja ir realiai įvykinti vidinę žmogaus transformaciją. Sirų mokytojai yra įsitikinę, kad krikščioniškojo pasaulimo siekis, o drauge ir jo išpildymas anaipol neapsiriboja gerų darbų atlikimu, o juo labiau – dekalogo vykdymu. Žmogus yra pašauktas dalyvauti dieviškojoje puotoje ir įžengti į dangiškųjų vestuvių kambarį, t. y. pasiekti glaudžią ir tvarią vienybę su Trejybiniu

Dievu. Eucharistijos liturgija šią vienybę nuolatos atkuria, palaiko ir ugdo.

Krikščioniškąjį liudijimą sirų autoriai visų pirma regi ne žodiniame Evangelijos skelbime, bet krikščioniškųjų dorybių epifanijoje. Žodžiai tik tuomet tampa patikimi, kai jie natūraliai plūsta iš su Dievu suvienytos širdies. Todėl visų pirma siektinas „vidinio veidrodžio spindėjimas“ ir brandus tyras maldingumas. Šios vidinės tikinčiojo kokybės nebegali likti nepastebėtos – jos savaimingai apreiškia pasauliui Dievą.

Literatūra ir nuorodos

¹ Evagrius Ponticus. *De oratione*, 3 // Evagrius Ponticus. *Praktikos. Über das Gebet.* – Münster-schwarzach: Vier-Türme-Verlag, 1986, p. 88.

² Žr. S. Brock. *Studies in Syriac Spirituality.* – Bangalore: Dharmaram Publications, 2008, p. 164–175.

³ Izaokas Siras praėjus vos keletui mėnesių po jo konsekavimo vyskupu pajuto Dievo įkvėpimą pasišalinti į dykumą, kur asketiškai gyveno ir atsidėjo studijoms bei rašymui. Apakęs savo tekstus diktavo mokiniams. Jo raštai padarė milžinišką įtaką Sirų ir visai Rytų krikščionybei, ypač vienuoliniam gyvenimui.

⁴ K. Ware. *Der Aufstieg zu Gott. Glaube und geistliches Leben nach ostkirchlicher Überlieferung.* – Freiburg: Herder, 1983, p. 175.

⁵ Žr. S. Brock, p. 157–158.

⁶ Sahdona (gr. *Martyrios*) vėliau buvo nušalintas nuo vyskupo pareigų dėl savo kristologijos.

⁷ Spėjama, kad Aphrahatas buvo atsivertęs į krikščionybę iš zoroastrizmo. Žr. S. H. Moffett. *A History of Christianity in Asia.* Volume 1. – Maryknoll, New York: Orbis Books, 1998, p. 125.

⁸ „Nukritusi į gerą žemę sėkla – tai tie, kurie klauso žodžio, išsaugo jį taurioje ir geroje širdyje ir duoda vaisių kantrumu.“ (Lk 8, 15).

⁹ Dėl aramėjų ir sirų kalbų giminingumo ir dėl to, kad abi tautos – tiek žydai, tiek sirai – jautėsi priklausą bendrai semitų tautų kultūros erdvei, Sirijos Bažnyčioje niekada nebuvo daroma skirtumo tarp žydų kilmės krikščionių ir pagonių

kilmės krikščionių. Žr. M. Najim. *Antioch and Syriac Christianity. A Chalcedonian Perspective on a Spiritual Heritage*, p. 5. // <http://www.stnicholasla.com/frmichel/antiochandsyriacchristianity.pdf>. Žiūrėta 2011 03 08.

¹⁰ Žr. S. Brock, p. 152.

¹¹ Izaokas Ninevietis, kaip ir kiti dvasiniai mokytojai, išskyrė tris dvasinio gyvenimo pakopas, vedančias link krikščioniškosios brandos. Jis jas vadino kūno keliu, sielos keliu ir dvasios keliu.

Kūno kelyje reikia įveikti žemąsias aistras (godumą, gašlumą, garbėtrošką, pavydą, valdžios troškimą, puikavimąsi, norą pasirodyti, populiarumo troškimą) ir išvengti nusižengimų veiksmais. Priemonės šiame kelyje – pasninkai, maldos budėjimai, psalmių kalbėjimas.

Sielos kelyje turime nugalėti piktas / nuodėmingas mintis, kurios yra svetimos tikrajai žmogaus prigimčiai, sukurtai pagal Dievo paveikslą. Privalu įprasti kontempliuoti Dievo išmintį ir pasiekti vidinį pasikeitimą / atsimainymą. Šio kelio, jei juo rūpestingai ir didžiadvasiškai žengiami, pabaigoje žmogui skirta pasiekti širdies skaidrumą – *shafyut lebba* – kuris reiškia visišką žmogaus sielos atsivėrimą Dievui.

Į dvasios kelią įžengia tik nedaugelis, anot Izaoko Nineviečio, vienas iš dešimties tūkstančių. Tai nuolatinės maldos būseną, kai siela nepaliaujamai buvoja Dievo akivaizdoje stebėdamasi Juo ir Jį garbindama. Savo dvasinėmis kokybėmis šis kelias – tai tarsi gyvenimas po prisikėli-

- mo. Žr. St Isaac of Nineveh. *On Ascetical Life*. Translated by M. Hansbury. – St. Vladimir's Seminary Press: Crestwood, NY, 1989, p. 13–16.
- 12 S. K. Skoyles Jarkins. *Aphrahat the Persian Sage and the Temple of God: a Study of Early Syriac Theological Anthropology*. – New Jersey: Gorgias Press LLC, 2008, p. 23.
- 13 Žymiausias sirų teologas, vienas didžiųjų neeuropinės ir negraikiškosios krikščionybės mokytojų šv. Efrema Siras padėjo pagrindus teologinei siriškosios krikščionybės raidai. Efrema teologija galėtų būti pavadinta *simbolių teologija*, nes pasaulis, anot jo, yra pilnas simbolių ir slėpinių, o kiekvienas asmuo, daiktas ar įvykis yra mistiškai / slėpiningai susietas su visuma. Apdovanotas įstabiu poetiniu talentu Efrema yra sukūręs daugiau kaip 400 liturginių himnų, ir dėl to pramintas Dvasios arfa. Savo himnuose aprašo tris Dievo „arfus“, kuriuose skamba dieviškoji muzika: Senojo Testamento, Naujojo Testamento ir gamtos. 1920 m. popiežius Benediktas XV Efrema Sirą paskelbė Bažnyčios Mokytoju. Žr. Ephrem the Syrian. *Hymns*. Translated by K. E. McVey. – New Jersey: Paulist Press, 1989, p. 41–43.
- 14 Žr. R. Dulskis. Hesychazmo idėjos šv. Andriejaus Rubliovo kūryboje // *Logos* 49, 2006, p. 147.
- 15 Philokalia. *The Eastern Christian Spiritual Texts*. – Woodstock, Wermont, 2006, p. 22.
- 16 *The Wisdom of the Pearlers. An Anthology of Syriac Christian Mysticism*. Translated B. E. Colless. – Kalamazoo, Michigan: Cistersian Publications, 2008, p. 135. Kadangi senovėje manyta, kad perlai atsiranda dėl ugnies ir vandens sąveikos, kai žaibas pataiko į kriauklę jūroje, todėl Jėzus vadinamas Perlu, nes Jis gimė iš Šventosios Dvasios ugnies ir vandeningų Mergelės Marijos iščių.
- 17 Kiti vardo variantai: Pityrun, Pithyrion, Pitirim.
- 18 Vėliau ji praminta šv. Izidora, o spėjama jos mirties data – 365 m. Rytų krikščionių liturgijoje ji minima gegužės 10 d.
- 19 Святой Ефрем Сирин. *Творения*. Т. 2. – Москва: Издательский отдел Московского Патриархата, 1993, p. 389–390.
- 20 Jonas Vienišius (John the Solitary) arba Jonas Aramejietis, asketinių ir dvasinių tekstų autorius, gyveno pirmoje V a. pusėje, netoli Aramea'os vienuolyno, prie Oronto (Orontes) upės, gerai mokėjo tiek graikų, tiek sirų kalbas ir buvo įgijęs medicinos žinių.
- 21 Žr. S. Brock, p. 159–160.
- 22 Savo veikaluose, parašytuose puikia vaizdinga literatūrine sirų kalba, Aphrahat atsiskleidžia kaip labai savitas, originalus mąstytojas, kuriam tik nežymią įtaką padarė graikų teologija ir filosofija. Žr. L. V. Rompay. The East: Syria and Mesopotamia // S. A. Harvey, D. G. Hunter (Editors). *The Oxford Handbook of Early Christian Studies*. – Oxford University Press, 2010, p. 365–379.
- 23 *Добротолюбие избранное для мирян*. – Москва: Сретенский монастырь, 1998, p. 397–398.
- 24 Anot sirų krikščionių dvasinių mokytojų, esama trijų šventovių: 1) kūno šventovės, 2) bažnyčios pastato, 3) dangaus šventovės. Analogiškai esama trijų altorių: 1) vidinio arba širdies aukuro, 2) bažnyčios altoriaus, ant kurio švenčiama Eucharistijos liturgija, 3) dangaus altoriaus.
- 25 Žodis *Qurbana* yra kilęs iš sirų kalbos žodžio *Kurbono* ir turi keletą reikšmių: *aukojimas, auka, atnaša, dovana* etc. Sirų Biblijos vertime šis žodis vartojamas išreikšti *auką* ir *aukojimą*. Kadangi kitose kalbose buvo sunku rasti šios sąvokos atitikmenį, turintį tokias turtingas konotacijas, ši sąvoka su nežymiomis variacijomis buvo priimta į įvairias Rytų kalbas. Plg. Mk 7, 11: „Tebūnie Korban (tai yra: auka Dievui)“.
- 26 Žr. P. M. Blowers. Doctrine of Creation // S. A. Harvey, D. G. Hunter (Editors). *The Oxford Handbook of Early Christian Studies*, p. 919–920.
- 27 P. Kochappily. *Celebration of the Qurbana as the Mysticism beyond Boundaries*. Pranešimas tarptautinėje konferencijoje Bangalore „Mysticism without Bounds“. 2011 01 05–08.
- 28 Izaokas Ninevietis pasitelkdamas vaizdingus palyginimus ragina būti atkakliems dvasinėje kovoje. Net ir pakartotinai daug kartų nusidėjus, jis skatina nesiliauti siekti dorybės, vis iš naujo dėti pamatus sugriuvusiam dvasinio gyvenimo pastatui, kantriai remontuoti sudužusį laivą, kuriuo plaukiame per šio pasaulio marias, ir atsikirsti išganymo priešui viltingais pranašo žodžiais: „Mano priešė, nedžiūgauk dėl mano nelaimės, nors ir parpuoliau, vėl atsikelsiu, nors ir sėdžiu tamsybėje, VIEŠPATS mano šviesa“ (Mch 7, 8). Reikia kovoti ligi pat mirties. Dievas, matydamas žmogaus pastangas, suteiks jam didžiadvasiškumo malonę ir duos jėgų drąsiai pasitikti „įkaitintas priešė strėles“, jas iškęsti ir nugalėti. Žr. Isaac of Nineveh. *Mystic Treatises*. Translation A. J. Wensinck. Amsterdam, 1923, p. 76.
- 29 K. Ware, p. 57–58.